

שיחות אל יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת יתרו

גליון 5

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

חִקְיַת הַתּוֹרָה עַל לֹחַ הַלֵּב[°]

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ א). האבן עזרא ועוד ראשונים הקשו למה לא נאמר 'אנכי ה' אלקיך אשר בראתיך' שזה כולל יותר, שהרי אף בלא יציאת מצרים חייב האדם לשמוע בקול ה' שהוא אדון העולמים ורבון כל המעשים. וכבר דברנו (עי' לעיל שמות מאמר ב') שהיה בשיעבוד פרעה ומצרים תכלית מכוונת מאת ה' לחנכנו לדעת איך להיות עבדים ולבטל הרצון מפני ציווי האדון, עד שנהיינו ראויים להיות עבדי ה' בשלמות, עיי"ש.

מי שאין לו אדון אחר

אבל יש לומר עוד באופן אחר, דאיתא במדרש (דב"ר פ"ב לא) וז"ל 'ומהיכן זכו ישראל לקרות שמע, אמר רבי פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע. כיצד, את מוצא, לא פתח הקדוש ברוך הוא בסני תחלה אלא בדבר זה, אמר להם 'שמע ישראל אנכי ה' אלהיך', נענו כולן ואמרו 'ה' אלהינו ה' אחד' ומשה אמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', עכ"ל. ולכאורה קשה הרי איתא בגמרא (פסחים נו). 'אמר רבי שמעון בן לקיש 'ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם', ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה. אמר, שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', והרמב"ם מביאו בהלכות ק"ש (פ"א ה"ד). הרי שבנ"י זכו ב'שמע ישראל' בירושה מיעקב אבינו ושבטי י"ה, וא"כ מה הפירוש שזכו לכך רק במתן תורה.

ויבואר בהקדם דין שמבואר בירושלמי (ברכות פ"ג ה"ג) שעבדים פטורים מק"ש שנאמר 'ה' אחד', את שאין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר.

[°] של"ס שבת התוועדות יתרו תש"ס האומאועק האטעל

דהיינו כדי שהאדם יקבל על עצמו עול מלכות שמים בשלמות צריך להיות משוחרר לגמרי מכל שעבוד אחר, וכיון שהעבד יש לו אדון, אי אפשר לו לקבל עליו מרות של אדון העולם. ואיתא באבן עזרא (במדבר ו, ז) ודע כי כל בני אדם עבדי תאות העולם עכ"ל. ומי שחושב שגוזמא קתני יכול לעשות קצת חשבון הנפש ויתן אל לבו כמה יגיעות וטרדות במחשבה דיבור ומעשה הוא נותן בהשתדלות אחר תאוותיו ורצונותיו, היש לך עבד גדול מזה. אכן יש יחידי סגולה שבאמת פרושים וטהורים מכל לכלוכי עוה"ז, אבל 'ראיתי בני עליה והן מועטיין'. ולכאורה לפי זה צ"ע איך יכולים רובא דעלמא לקרות ק"ש, מאחר והם 'עבדי תאות העולם' ויש להם אדון אחר.

והענין הוא, דאיתא במדרש (ב"ר פפ"ו ו) שאלה ההיא מטרונא את רבי יוסי, איך היה אפשר ליוסף הצדיק לעמוד בנסיונו. וכן בגמ' (סנהדרין לז). שאל ההוא מינא לרב כהנא איך שייך שבני ישראל יהיו שמורים מן החטא, אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת. אמר ליה התורה העידה עלינו וכו'. היינו שהגוים טוענים דהני נסיונות שהאדם יכול לעבור בקל ובסתר באין רואה, לא יתכן בדרך העולם להישמר ולהתגבר עליהם. מבאר השם משמואל (יתרו ד"ה במד"ר) שרב כהנא עונה לו, שלאמתו של דבר זה אכן בלתי אפשרי, ומה שרואים שבני ישראל מתגברים על יצרם ועומדים בנסיונות קשות יום יום, זה מכח קדושת התורה, וע"י התדבקות באש התורה יכולים לבער אש היצר, וזהו 'התורה מעידה עלינו'. ודבר זה אף נכנס לנו בטבע, לפי שחוקי הטבע משועבדים לתורה, והתורה מעידה שישראל יכולים להתגבר על יצרם. אבל הגוים אינם מסוגלים להבין זאת, ואצלם זה דבר מופרך במחשבה וכ"ש במעשה, כי 'לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום'. אבל אנו יכול נוכל לה מכח התורה שנתן ה' בקרבנו.

ועל פי זה מתרץ הש"מ השאלה הנ"ל, דבאמת עיקר היחוד והעבודה של ק"ש היה בידי בני ישראל בירושה מיעקב אבינו, אבל לא יכלו לקרוא ק"ש בפועל כי ראינו הלכה שעבד פטור מק"ש כיון שיש לו אדון אחר, ומי יאמר זכיתי ליבי ואינני משועבד ליצרי ואוכל לקרות ק"ש ולקבל עלי עול מלכות שמים בשלמות. ולכן בשעה ששמעו בני ישראל מפי הגבורה 'אנכי ה' אלקיך' ונתדבקו באש התורה, נברא להם לב טהור ורוח נכון חידש ה' בקרבם, ומעתה ניתנה להם היכולת לעמוד נגד פיתויי היצר ולהיות בן חורין אמתי. נמצא שגם אם עצם הק"ש קיבלנו מיעקב אבינו ע"ה, אבל במתן תורה נהיינו ראויים ומחויבים לקרות ק"ש, וזה כוונת המדרש שממתן תורה זכו בני"ל לק"ש.

וזה הפירוש 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', מצרים היא 'ערות הארץ', מקום תוקפן של תאוות עוה"ז בימיהם ושלטון כוחות הטומאה, ולכן אמר השי"ת לבני ישראל, אף שאתם כבר לא עבדי פרעה, אבל לא נשלמה גאולתכם מבית עבדים עדיין, דאכתי עד הנה הייתם יושבים תחת שלטון התאוות ויש לכם אדון אחר, אבל עתה כאשר אתם מקבלים עליכם מלכות ה' ועול תורה, מעתה תהיה לכם היכולת בנפשכם להשתחרר משלטון התאוות לגמרי להיות בני חורין, ואין לכם עוד אדון אחר זולתי ה' אחד. 'אנכי ה' אלקיך' ומכח זה 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים'.

ועל פי זה מבאר הש"מ עוד מה שידוע מהחידושי הרי"ם זי"ע שעיקר מלחמת גוג ומגוג יהיה הקושי על איש מישראל לקרות שמע ישראל, דהיינו שבאחרית הימים יתפשט כח הטומאה כ"כ בעולם, עד שיהיה קשה ליהודי לשמור על קדושתו ולמשול ברוחו, וזו המלחמה הגדולה לקרוא ק"ש, היינו המלחמה להיחלץ מכבלי העבדות של תאוות עוה"ז, ולפרוק עולו של ה'אדון אחר' ולקבל אלקותו של ה' אחד. זהו הניסיון הגדול לפני הגאולה העתידה בב"א.

אך עלינו לזכור שצריך שיהיה לאדם את הרצון לצאת ממצרים מבית עבדים, וכמו שאמרנו כמה פעמים על הכתוב (שמות יג, יח) 'וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים', שיצאו רק אחד מחמישה מבני ישראל והשאר מתו בג' ימי אפילה. ולמה מתו ד' חלקים אלו, הרי כל בני"ה היו במ"ט שערי טומאה, ומה חטאו אלו יותר שנגזר עליהם למות. ודברנו שהאחד מחמשה שזכו לצאת ממצרים היו אלו שהיה להם רצון לצאת משם, ואלו הד' חלקים שמתו לא רצו לצאת. ולכן אף על פי שע"י כח התורה יש לנו היכולת לשבור עול האדון אחר של ערות הארץ ולא להיות 'עבד לתאות העולם' ולקרוא ק"ש לקבל עול מלכות שמים בשלמות, אבל צריכים את הרצון לזה, צריכים לרצות להיגאל מהשעבוד לתאוות העולם, כי מי שאינו רוצה לצאת ישאר במצרים לעולם, אבל אם יש רצון אז אף כשנמצאים במ"ט שערי טומאה חלילה, יוצאנו ה' בכח גדול וביד חזקה.

מוטב יכנס החץ בי'

ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי (שמות יט ד). יש להתבונן מה מיוחד כ"כ בכנפי נשרים. רש"י מפרש וז"ל כנשר הנושא גזוליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף אחר

פורח על גביו, לכך נותנן על כנפיו, אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן, ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' (שמות יד יט-כ), והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם עכ"ל. וכאן הבן שואל שאין הנדון דומה לראיה, הנשר אכן מוסר נפשו ומסתכן בשביל גוזליו, אבל מה נזק יבא לענן ה' הרוחני, מאבנים גשמיים של המצרים.

אומר השם משמואל (ד"ה ואשא) דבר נורא, שהחיצים ואבני בליסטראות של מצרים היו טעונים כישוף וכוחות הטומאה, וכמו להבדיל איתא (זה"ק ח"ב קח). שחברו של דוד המלך ע"ה היה חקוק בה שם הוי"ה ב"ה, כך זה לעומת זה המצרים חקקו על החיצים והאבנים שמות וכוחות טמאים למען יצליחו בהם. וענן ה', שמורה על השראת השכינה, שקיבלם היה ממש כעין הכנסת שרץ לבית המקדש. וזה דבר חמור מאד, שהרי רואים שמביאים שעירים בקרבנות מוסף של הרגלים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, וכאן הוא אפילו יותר גרוע משרץ, כי מדובר בכוחות הטומאה ממש, ואף על פי כן מכח חיבתן של ישראל קיבל הקב"ה כביכול את החיצים הטמאים, מוטב שתיכנס טומאתם במקדש ה' ויטמא הענן ואל יטמאו בני חלילה בטומאות מצרים.

וזו תביעה גדולה עלינו למען נשמור וניזהר שלא נטמא חלילה בטומאת מצרים, שהרי הקב"ה ברוב חיבתו לעם קרובו נתן לטומאה להכות בענן קדושתו בכדי שהם לא יטנפו אותנו, והיאך נבוא אנו לטמא את נשמותינו בידים, הרי זו טענה עצומה. הגע עצמך, אם הנשר יתן החץ ליכנס בו כדי להציל את בניו, ואח"כ בעוד הדם שותת ממנו יראה איך שבנו מזלזל בחייו ומתעופף במקום מסוכן כוונה, וק"ו אם מכניס חץ בעצמו, זו מרידה גדולה באביו וכפיית טובה שאין כדוגמתה. וכי בשביל זה דיממתי, וכי בשביל זה מסרתי את נפשי.

ולכן צריכים לתת לב עד כמה טומאת מצרים יכולה להזיק לאדם, ועד כמה צריך להתרחק ממנה כמטחוי קשת, ולברוח מטינופי וגילולי מצרים. ולדעת שהדרך היחידה שאפשר להינצל מטומאת מצרים, זהו רק בכח התורה, ורק אם משוקעים בקדושת התורה יכולים להישאר טהור מטומאת מצרים.

הפקירו עצמם לדבר ה'

הנביא אומר (ירמיה ב, ב) 'כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'. רבי צדוק זי"ע מבאר בכמה מקומות (ע' פרי צדיק

יתרו ב) דעיקר מה שזכו ישראל למתן תורה היה על ידי אהבת ה' שבערה בקרבם. ובמה בא לידי ביטוי 'אהבת כלולותיך' – אומר רבי צדוק בלשון נורא, שכלל ישראל נהגו בהפקרות, היינו שהפקירו את עצמם לגמרי מכל עניני עולם הזה ללכת אחרי הקב"ה במדבר, ולא שאלו מאין יהיו לנו מים ומזון, איך נשמור על עצמנו מהמדבר הגדול והנורא, אלא הפקירו עצמם ועל ידי זה זכו לקבל את התורה.

ולחבין ענין ההפקרות, הנה אנחנו באנו לכאן אתמול, ולכמה בחורים לא היה מקום מסודר לישון, וזה גרם אי נעימות וקוצר רוח, מה יהיה, היכן נישן בלילה. מדובר בשינה של לילה אחד במלון מחומם ונוח, ובאופן הגרוע ביותר יצטרכו לישן על קרקע מרופדת, נישט געפערליך. הלא יש לנו מזון בשפע וכל שאר צרכנו על צד היותר טוב, רק מיטה חסרה, ואעפ"כ זה גרם לקצת אנגעצויגענקייט. נתאר לעצמנו אילו הבאס עם האוכל לכל השבת לא היה מגיע, איזו עגמת נפש היה יכול להיות, היינו מגיעים לכאן מאות אנשים וגם נשים וטף ואין אוכל ולא שתייה, הרי היינו נמצאים במצב נורא ואיום, ונכון שמדובר על יממה אחת בלבד, אבל היינו צריכים לשאול שאלת חכם אם זה דוחה שבת, יש ילדים קטנים וכו', וגם אז לכל היותר היינו נוסעים שוב על הבאס לישוב יהודי הקרוב והכל על מקומו יבא בשלום.

והנה בני ישראל יצאו אחרי משה רבינו למדבר. תדמינו מלינוי אנשים נשים וטף, זקנים וחולים וגם מעוברות ומניקות, כמבואר במדרש (שמו"ר פ"ב, ד), ואין כאן לא באסעס ולא מלון ולא אוכל ולא כלום. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. הרי זה באמת ענין של הפקרות, הלא זה מסוכן מאד, הלא זה חס מאד, מאיפה נביא לחם לפי הטף. אבל הפקירו כל משאלות לבם, אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם, ומכח מסירות נפש זו זכו למתן תורה. וזהו פשט במה שאמרו במדרש (במדב"ר פ"א, ו) שהתורה נקנית למי שעושה עצמו הפקר כמדבר, היינו כהפקרות של בני ישראל בלכתם אחרי ה' ומשה במדבר.

ובזה מפרש רבי צדוק מה שאומרים בברכת אהבת עולם 'בעבור אבותינו שבטחו בך', היינו אבותינו כשיצאו ממצרים אל ארץ לא זרועה בלי לשאול שאלות, רק בטחו בה' שיזמין להם צרכיהם, מכח זה זכו ל'ותלמדם חוקי חיים', 'חוקי' הוא מלשון חקיקה, שזכו שנחקק התורה בפנימיות ליבם, עד כדי 'לעשות רצונך בלבב שלם', לבב שלם היינו שני הלבבות, כמו שאמרו חז"ל (ברכות נד.) 'בכל לבבך' בשני יצריך. וזה כנ"ל, שע"י שמקבלים עול התורה בשלמות זוכים לשלוט על היצה"ר, ולעבוד את ה' בשני הלבבות.

ואע"פ שאנו רחוקים ממדרגותיהם של 'אבותינו שבטחו בך', אבל 'כי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו', 'הגדול' נגד אברהם אבינו ע"ה, מדת אהבה, 'הגבור' נגד יצחק אבינו, מדת הגבורה, 'הנורא' נגד יעקב אבינו, מדת יראה, כי לכל אחד מאתנו יש בנשמתו את הכח של האבות הקדושים, ולכן בפנימיות יש לנו תמיד שייכות לאותה אהבה רבה ולאותה הפקרות. ולכן לפני שאנו אומרים 'שמע ישראל' שזכו אבותינו שבטחו במתן תורה, באים אנו בזכותם ובזכות אברהם יצחק ויעקב ומתחננים 'כן תחננו ותלמדנו'.

חקיקת הר"ת בלב

וכיון שהזכרנו ענין 'חוקי חיים', היינו החקיקה של התורה בעצמותנו, נימא בה מילתא. הנה כתיב (שמות לב, טז) 'והלחת מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת', ודרשו חז"ל (ויק"ר פי"ח, ג) אל תיקרי חרות אלא חירות, חירות ממלאך המות. מבאר האבני נזר זי"ע (ארץ צבי חקת ד"ה זאת חקת) שהקרי והכתיב יש להם תמיד שייכות זל"ז, והפירוש כאן הוא שהלוחות מורכבות משני חלקים, חלק אחד הוא האבן שעליה נחקקו עשרת הדברות, והחלק השני הוא הכתב שעל הלוחות. האבן הוא גשמי, ומכתב אלקים הוא רוחני, וכמו שבאדם יש חלק הגוף וחלק הנשמה, וכל דבר שבעולם יש בו החומר והצורה, כן בלוחות יש גוף חומרי והוא האבן, ויש נשמה רוחנית והוא המכתב אלקים. ובדרך כלל הגוף והנשמה הם רשויות מחולקות ולכל אחד יש את הגבול שלו, וענין המיתה הוא שהגוף והנשמה מתפרדים וכל אחד חוזר לשורשו, 'וישב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה' (קהלת יב ז).

אבל כאן בלוחות הראשונות הפליא ה' לעשות, שלא היו אותיות ואבן שני גופים זה על גב זה, אלא האותיות נחקקו וחדרו ובקעו את האבן לגמרי, 'מזה ומזה הם כתובים' היינו 'אדורך און אדורך', שגם הגוף והאבן הגשמי נחקקו באש התורה, וה'חרות על הלוחות' הוא ממש ענין 'חירות ממלאך המות'. וזה המשך למה שאמרנו למעלה שע"י ההתדבקות בתורה נתן ה' כח לנשמת ישראל לנצח את הגוף ואת היצר, ואמרו חז"ל (סוכה נב). 'יחזקאל קראו להיצה"ר אבן, וכאן חרת ה' את התורה בתוך האבן ממש.

וזו הצורה שצריכים ללמוד תורה, לא ללמוד מהשפה ולחזק, כלומר, יש את ה'אני' היינו הדברים שנפשי חשקה בהם, וגם יש כמה שעות ביום שאני פותח גמרא. כי מי

שלומד כך, גם אם יצליח וידע את מה שלמד, אבל התורה לא נחקה בעצמותיו, התורה לא בוערת בפנימיות לבו, אלא יש אבן ויש כתב, שני גופים נפרדים. ככה לא זוכים ל'חירות ממלאך המות'. אלא אם אנו נחקוק בלבנו את התורה ונתדבק בה עד שתהיה נבלעת בדמינו, עד שלא יהיו תחומים שונים אלא כל הגוף וכל האבן יהיה אך ורק כלי ל'הכתב מכתב אלקים', ויהיה 'מזה ומזה הם כתובים', שכל המציאות שלי הוא 'אדורכגענומען מיט'ן תורה', אז זוכה האדם להיות 'הלוחות מעשה אלקים המה' וחירות מיצר הרע. ללימוד כזה ולתורה כזו יש את הכח של 'הוצאתיך מארץ מצרים'.

הוי בורח מנרנוד הטא

'אשר הוצאתיך מארץ מצרים'. הנה בפרשת בא נאמר (שמות י, א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה, ואיתא בזוה"ק (ח"ב לד.) 'לך אל פרעה מיבעי ליה מאי בא וכו' משה דחיל מניה ולא קריב אלא לגביה אינון יאוריין ואינון דריגין דיליה אבל לגביה דחיל ולא קרוב בגין דחמא ליה משתרש בשרשין עלאין'. היינו, זה ודאי שמשה רבינו אינו מפחד מפרעה, הרי הוא הולך במלאכות ה', וכבר לקה פרעה שבע פעמים על ידו, אלא אומר הזוה"ק שמשה רבינו נפגש ונתעסק עם פרעה רק ביאור, היינו בחוץ, אבל ללכת לפרעה בעצמו ולהתעסק עם התנין הגדול שורש כוחות הטומאה בעצמו, מזה כבר 'דחיל ולא קריב' עד שאמר לו ה' 'בא', אני הולך עמך. ויש להבין מה הפשט בפחד של משה רבינו, ומה הכוונה לפחד מהתנין הגדול. וכן יש לשאול כשה' אמר למשה במראה הסנה לקחת מטהו, 'ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו' (שמות ד ג), משה ברח מפני הנחש מיראה. וצריך להבין בשלמא אם מדובר באנשים קטנים כמונו, הגם שאנו מאמינים ובוטחים בה', אבל בכל זאת אנו מפחדים כי אין בעלי מדרגה כ"כ, מוכן שנברח מנחש, אבל משה רבינו אדון הנביאים שאמר עליו ה' 'בכל ביתי נאמן הוא', והוא עומד לפני ה', וכי אפשר לומר שהוא מפחד ובורח מחיה קטנה או גדולה, וכי נחש ממית ונחש מחיה.

להבין ענין הנחש, אומר רבי צדוק (פרי צדיק בא א) שצריכים לחזור לפעם הראשונה שנפגשנו עמו. בפרשת בראשית שכשבא הנחש לפתות את חוה לאכול מעץ הדעת, אמר לה 'לא מות תמותון' (בראשית ג, ד). ולכאורה אינו מוכן, שהרי הקב"ה אמר בפירוש (שם א, יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות, ואיך שייך שחוה תאמין לנחש

באומרו ממש ההיפך ממה ששמעו מפי ה'. אלא כשנדייק בדבריה של חוה נראה שכבר הכניס הנחש בלבה לשנות קצת דבר ה', באמרה שה' אמר 'לא תאכלו פן תמותון', ועל ידי שאמרה בלשון מסופק, 'פן תמותון', ולא אמרה בלשון ודאי, פתחה פתח למכשול. ואח"כ המשיך הנחש לפתותה והסביר לה, למה אמר הקב"ה שלא תאכלו ממנו - פן תמותון, דהיינו מכיון שיש בעץ הדעת חלק הטוב וחלק הרע, והקב"ה דואג לטובתכם שלא תאכלו ח"ו מהחלק הרע שגורם מיתה, לכן גזר עליכם לא לאכול ממנו. אבל מ"מ יותר רוצה הקב"ה שתתגברו לאכול רק מחלק הטוב ואז 'והייתם כאלקים' ותעלו למעלה להשיג מדרגות נפלאות אין קץ. לכן - המשיך הנחש - כל החשש 'פן תמותון' הוא באדם רגיל, אבל אתם יצירי כפיו של הקב"ה וחיים בגן עדן [וקודם החטא], אינכם חשודים בעיני שתיפלו לבחור ברע, ולכן ודאי 'לא מות תמותון', אלא תבחרו להתדבק בחלק הטוב, ואז תקנו מדרגות שאין לשער ואין לתאר. זה היה חכמתו של הנחש הערום, ואכן הצליח לשכנעה.

וכענין זה מצינו אצל שלמה המלך ע"ה, שהתורה ציוותה את המלך (דברים יז, יז) 'ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו' וגו', אמרו חז"ל ששלמה המלך אמר אני ארבה ולא אסור (סנהדרין כא:), לי זה לא יגרום להיות נמשך לסור מאחרי ה'. ולבסוף כתוב (מ"א יא, ד) 'ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו לבבו', בסופו של דבר נגרם מכך מכשול גדול. ואף שאין לנו השגה באנשים הללו, הלא אמרו חז"ל (ר"ה כא:): על הכתוב (דברים לד, י) 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה', בנביאים לא קם אבל במלכים קם, היינו ששלמה המלך היה במדרגה יותר גדולה ממשה רבינו, אבל זה מה שכתוב בפסוקים ובגמ', שהיצה"ר מכניס אפילו לאנשים גדולים מאוד מחשבות וחשבונות להתחכם כנגד התורה ונגד דבר ה', ובסוף זה מביא בהכרח למכשול כי אי אפשר להיות יותר חכם מהתורה.

אומר רבי צדוק, שידוע שעשר המכות הן כנגד עשר ספירות קדושות, ולעומתם יש בקליפות עשרה כתרין דמסאבא, ובכל מכה יצאו ישראל מקליפה אחת ונכנסו במידה אחת בקדושה. בשבעת המכות הראשונות שבפרשת וארא נלחם משה נגד הז' מדות דקליפה להכניעם, אבל בג' מכות האחרונות שבפרשת בא, המערכה כבר לא במידות של הקליפה אלא המלחמה נגד המוחין, החכמה בינה ודעת שהן שורש כל המידות, וכאן הם עומדים מול בחינת התנין הגדול בשורשו.

על כן אמר משה רבינו לעצמו, אחר שאני רואה שאדם וחוה, יצירי כפיו של הקב"ה שלא ידעו כלל מיצה"ר וחיו בגן עדן במדרגה הגבוהה של קודם החטא, ואעפ"כ הכשילם הנחש בעשותו את עצמו כמבקש טובתם והפך את הרע לטוב ואת החושך

שם לאור, וכן שלמה המלך שיהיה חכם מכל אדם וגדול יותר ממני אולי, גם הוא נכשל על ידי חשבונות כאלו, אם כן מה לי לצרה הזאת. אם אדם וחיה ושלמה לא יכולים, מי אנכי שאוכל לעמוד ולהישמר שלא ליפול ברשת הסט"א ולהיכשל חלילה, הלא הוא יכול לבלבל מחשבתי ולשכנע אותי שהרע זה טוב והמות זה חיים, זה פחד פחדים. ולכן כשראה את מטה האלקים נהפך לנחש נס מפניו, כי זהו סוד הנחש, שיכול להפוך לרע אפילו מטה אלקים שחקוק עליו שם ה', ולכן ברח ופחד כ"כ מהנחש. וזהו הטעם גם שלא רצה ללכת לפרעה, כי ללחום נגד המידות של הרע, לזה לא חשש משה, כי אינו מתעסק עם הנחש התנין הגדול בעצמו, אבל להילחם נגד המוחין והשורש של הרע, מזה פחד משה רבינו וימאן ללכת עד שאמר לו הקב"ה 'בא אל פרעה', אני בא עמך ולא תלך אליו לבדו, ואין לך מה לירא מפני פרעה.

ענין זה הוא מהנסינות הגדולים ביותר שיש בדורנו, כל אחד ואחד, ובפרט בחורים בעלי כשרון, באה לו המחשבה של אני ארבה ולא אסור. אכן לכולם דבר כזה צריך להיות אסור, אבל לי זה לא יזיק, אני כל כך חזק בעצמי ובטוח שלא אכשל אם אלך למקום פלוני ו'ואס איז נישט אינגאנצען אויסגהאלטען', ואדבר עם פלוני ו'ואס טויג נישט', ואסתכל ואקרא כל מיני דברים המביאים לידי עבירה ועון. אכן אנשים אחרים צריכים לשמור על עצמם מאד ואסור להם, אבל אני איני חושש, אני ארבה ולא אסור. הוא יכול לישוב אצל הקאמפיוטער ולהסתכל באינטרנעט כי הוא מדמה בעצמו שהוא חזק מאד גם נגד יצה"ר, וחכם מאד ובעל מדרגה גדול ואין לו סיבה לחשוש.

אך אדם כזה הוא שוטה וטיפש גדול. וכי חכם אתה בעיניך יותר מאדם וחיה קודם החטא, יותר ממשה רבינו שנתירא מן הנחש, יותר משלמה המלך, למה אתה כ"כ בטוח בעצמך וחושב שתוכל לעמוד בנסיונות עד שאתה מכניס את עצמך אליהם. אבל הנחש מצליח לתפוס רבים וטובים ברשתו על ידי הפיתוי הזה, ועדיין מרקד השטן בינינו. וצריך להבין שמי שאומר 'אני ארבה ולא אסור', בהכרח יכשל ויפול בחטא, ואשרי אדם מפחד תמיד.

היוצא מזה, צריכים לזכור תמיד עד כמה צריך להתרחק ממצרים ומן הרע מכל וכל, אם יש איזה ענין ששייך לחלק הרע גם במקצת, צריך לברוח ממנו כמטחוי קשת. וכמו כאשר אדם רואה שאחד בא להזיקו או להורגו, הוא בורח כל עוד נפשו בו, כך ועוד יותר מזה צריך לברוח מעצת היצר ומענינים שמביאים להיפך מן הקדושה. וזה היה ההפקרות של בני ישראל שהפקירו את עצמם וברחו ממצרים, לא רצו להישאר עוד רגע אחד בטומאת מצרים, הם לא רצו שייכות עם מצרים ולכן ברחו למדבר

תוהו וישימון אשר אין בו מים, והפקירו את עצמם כדי לברוח ממצרים, וכשבורחים מהרע בהפקרות כזאת ובאופן אמיץ וחזק כזה זוכים לקבלת התורה.

השפעת התורה לעומדים מרחוק

ואל יאמר האדם שבזמנים קדומים היו יכולים באמת לזכות לקדושת התורה ולהתדבק בה, אבל אנן יתמי דיתמי, ואין לנו שייכות למדרגות של ההפקרות והחקיקה שדברנו. אין הדבר כן, אדרבה ואדרבה וכמו שיתבאר. הנה ידועה קושיית המגן אברהם (סי' תצד) איך אומרים 'זמן מתן תורתנו' בחג השבועות שהוא יום נ' לספירה, הרי כיון שהוסיף משה יום אחד מדעתו לא היה מתן תורה אלא ביום נ"א לספירת העומר. ומביא המג"א בשם רמ"ע מפאנו ז"ע (עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ב פט"ו) שבאו אנשי כנסת הגדולה לרמזו בנוסח התפילה 'זמן מתן תורתנו' ליר"ט שני של גליות, ששפיר יוצא ביום נ"א לעומר. ויש לשאול למה דייקא כאן אצל חג השבועות נרמז ענין יו"ט שני של גלויות.

ראיתי מהגאון רבי שמעלקא טויבענפעלד זצ"ל שנתן טעם בזה, וגם מבאר כל ענין הגבלת ההר, שבאמת למה היה כה חמור לעלות ולגעת אפילו בקצהו, עד שהיו צריכים מצות הגבלה כמה ימים. ואומר בזה ר"ש דבר נפלא, שרואים שבזמן ביהמ"ק הראשון אף שהיו שם גילויים והשראת השכינה, לא היה אז כל כך השפעה של תושבע"פ כמו שהיה בבית שני, שהיו אנשי כנסת הגדולה והזוגות וב"ש וב"ה עד ריב"ז. וכן בזמן ביהמ"ק השני לא היה השפע של תורה כמו שהיה בכרם ביבנה, כל המשניות של ר"א ור"ג ור"ע וראב"ע וכל שאר התנאים שחיו ולימדו בזמן שאחרי החורבן, שנתרבו ספסלי ביהמ"ד והיה ריבוי עצום של תורה. ועוד יותר מכך, עיקר התורה שיש לנו בזמננו בא לנו מתלמוד בבלי, שדרשו עליה חז"ל (סנהדרין כד). הפסוק באיכה 'במחשכים הושבני כמתי עולם' זה תלמוד בבלי, שהיו היהודים בבבל בגולה כמתי עולם, ומ"מ דוקא משם יצאה תורה לישראל שמאירה עינינו עד היום הזה. רואים מכך שעיקר שפע התורה יורדת לעולם דייקא בזמן של מחשכים, 'מרחוק ה' נראה לי', היינו כשאין השראת השכינה ואין ביהמ"ק ואפילו יושבים בגלות בחו"ל, לא יחשוב האדם שעזב ה' אותנו, אדרבה חז"ל למדונו (ברכות ח). שאחר חורבן ביהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, שזהו הדרך להתקרב לה' ולהתרומם.

ולכן יש מצוה של הגבלה, שנדע ונבין שאע"פ שיבוא זמן שלא יהיה השראת השכינה, ומפני חטאינו אין אנו יכולים לבוא להשתחוות לפניו ולעלות בהר, ואפילו לא לגעת בקצהו, היינו שאין לנו ביהמ"ק על מקומו, גם אז נדע שהדרך להתקרב לה' ולזיו שכינתו הוא על ידי התורה, כי התורה הקדושה ניתנה לאלו העומדים מרחוק, 'יירא העם וינעו ויעמדו מרחוק'. ולכן גם נרמז ענין יו"ט שני של גלויות דייקא בחג השבועות זמן מתן תורתנו, שאפילו אם נמצאים במחשכים ועומדים מרחוק, בבבל או באמצעריקא, כ"כ רחוק ונידח עד שאין שלוחי ב"ד של ארץ ישראל מגיעים, אבל חלילה אין אנו מתי עולם, אדרבה, דייקא כאן אפשר יותר להתקרב על ידי התורה לעבודת השי"ת. ולכן דוקא אנו באמת יתמי דיתמי, וכ"כ רחוקים ונידחים, אבל צריכים לזכור שהתורה ניתנה לאלו שעמדו מרחוק, וע"י דביקות בתורה בהתמדה ובחשק יכולים להגיע לכל המדרגות הנפלאות שדברנו.

הגמ' (שבת פח:) מספרת, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמודה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו וגו' תנה הודך על השמים. אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה וכו', אמר לפניו רבש"ע, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלהיך וכו', שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב עכ"ל. וצריך להבין כל השקלא וטריא, מה היה סברת המלאכים מלכתחילה האם לא ידעו שהתורה מצוה בעיקר על ענינים גשמיים, ומה נשתנה אח"כ כשמשה רבינו טען להם את זה עד שהודו לו.

השם משמואל (יתרו תרע"ד) מבאר טענת המלאכים כך, כיון שהתורה היא רוחנית וקדמה לעולם הגשמי תקע"ד דורות, והמלאכים עצמם גם רוחניים, על כן יש להם יותר שייכות לתורה מבני ישראל, וזה כוונת טענתם 'מה לילוד אשה בינינו'. אך משה רבינו השיב להם שהתורה כל כך נשגבה עד ששום בריה, גם מלאכי מעלה, אינם יכולים להשיגה, כמו שדרשו חז"ל (דב"ר נצבים א) על התורה 'ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה' אלו מלאכי השרת. אלא מפני שכלל ישראל נמצאים בעולם חומרי ועומדים בנסיונותיהם ובורחים מגשמיות, זוכים לעומתם למעלות רמות ונישאות עד אין קץ ברוחניות ובזה יכולים לזכות להשגת התורה, משא"כ המלאכים שאין אצלם בריחה מדברים גשמיים, אין להם במה לזכות להשגת התורה.

לכן צריכים לדעת שדוקא על ידי שאדם מישראל מתגבר על היצה"ר, ודייקא מפני שיש לו תאוות ונלחם ביצרו בעקשנות דקדושה שלא להיכשל, מכח זה זוכה להשגת התורה. וזו התשובה שהשיב משה רבינו למלאכים, כלום קנאה יש ביניכם, כלום יצר הרע יש לכם וכו', דייקא מפני שיש לבני ישראל את הענינים הגשמיים ומתגברים עליהם, ראויים לקבל את התורה.

הייתי לאחרונה בארץ ישראל עם הבחורים אצל הגה"צ רבי יעקב מאיר שעכטער שליט"א, והוא דיבר בענין ביאת המשיח, ואמר שהרבה מתקשים איך נזכה אנחנו בדור שפל כזה למה שלא זכו דורות הראשונים שהיו גדולים וטובים הרבה יותר מאיתנו. וביאר שמפני שיש היום הסתר פנים והעלם נורא כ"כ שלא היה מימות עולם, ובכך אם עובדים את ה' ועומדים בנסיונות בתוך החשכה ובתוך ההסתרה, ואם לומדים בהתמדה ושומרים עצמנו מעבירה בעקשנות בתוך הדור השפל הזה, יש נחת רוח להקב"ה מזה יותר מכל הדורות הקודמים שלא היו במצב שפל כמונו, ומכח זה נזכה לגילוי כבוד שמים וביאת משיח צדקנו.